

door Phillip Van den Bossche

Mark Manders wint Dr. A.H. Heinekenprijs voor de Kunst

Samenballing van gedachtes

Met zijn installaties, tekeningen, sculpturen, films en gedichten werkt kunstenaar Mark Manders gestaag door aan zijn niet-autobiografische 'Zelfportret als Gebouw'. Hij praat erover met Phillip Van den Bossche, directeur van het Mu.ZEE in Oostende.

Mark Manders
foto Jussi Puikkonen

Het is begin augustus. Ik bezoek Mark Manders in zijn atelier, ondergebracht in een voormalige textiel fabriek uit het begin van de twintigste eeuw, waar hij een reeks nieuwe beelden maakt voor zijn aankomende solopresentatie in het Hammer Museum in Los Angeles. Een belangrijke tentoonstelling, die in 2011 ook zal doorreizen naar het Aspen Art Museum en het Walker Art Center in Minneapolis. Onlangs heeft het MoMA *Room with Chairs and Factory* (2003-2008) verworven. Het grote beeld, bestaande uit onder meer een tafel als basis voor twee schouwen, een reeks stoelen en een verbinding met een liggende, ontspannen figuur in klei, maakt nu deel uit van de permanente collectie van het museum te New York.

geluk

Tijdens ons gesprek zal het een paar keer terugkeren: 'Of ik het nu wil of niet, mijn werk is één grote machine, een hele grote vertaalmachine die beelden genereert. Ik heb het geluk dat ik van het begin af aan heb kunnen beginnen met waar ik nog steeds mee bezig ben. Ik noem mijn werk wel 'Zelfportret als Gebouw', maar het gaat helemaal niet over mij, maar over wat je als mens allemaal kan denken en hoe dat wat zich voor jou bevindt, buiten je lichaam, zich verhoudt met wat er in je hoofd gebeurt.'

Ondertussen werkt Mark Manders al meer dan twintig jaar aan een oeuvre, een steeds groeiende verzameling kamers, waar woorden beelden worden, waar beelden zinnen worden, waar gedachten momenten worden en momenten in woordcombinaties en gedachten samenvloeien om daarna weer in nieuwe beelden verder te evolueren. 'Elk kunstwerk is een soort samenballing van gedachtes die je met je hoofd eigenlijk kunt vastpakken, maar als je het ontrafelt, wordt het alsmaar groter en kun je het juist niet meer vastpakken.'

Ook zijn atelier bestaat uit verschillende kamers en werkplekken. Mark Manders toont zijn bureau en de op stapel staande nieuwe publicaties van ROMA, de onafhankelijke kunstboekenuitgeverij die hij samen met grafisch ontwerper Roger Willems in 1998 heeft opgericht. Verderop is een eerste werkplaats waar hij tekent, maar ook kleinere sculpturen maakt. Hier praten we over zijn nieuwste beeld, een fragment van een gezicht in klei omklemt door houten planken. 'Ik heb geprobeerd om in een zo dun mogelijke streep of fragment van een gezicht zo veel mogelijk persoon te stoppen', vertelt hij. 'Eigenlijk is het een modernistisch werk, het had in de jaren twintig gemaakt moeten worden, alleen was ik er toen nog niet. Ik heb een klein gat in de kunstgeschiedenis gevonden.' Het is niet meer dan een dunne streep en toch een sprekend gezicht, een samenpersing van klei en kennis.

Mijn werk is een hele grote vertaalmachine die beelden genereert

'Alle dingen die ik de voorbije twintig jaar heb gemaakt,' gaat hij verder, 'het lijkt alsof ze net zijn gemaakt, niet meer dan een kwartier geleden zijn afgemaakt. Het is een belangrijk principe in mijn werk: het stilstaan in de tijd, in het nu, in het moment staan.'

onpersoonlijk

'Als kunstenaar heb je altijd te maken met wat er al gemaakt is. Daarom is het ook een spannende tijd om vandaag als kunstenaar te werken. Ik heb het geluk dat er in de jaren zestig kunstenaars zijn geweest zoals Donald Judd (1928-1994), die geprobeerd hebben om zo onpersoonlijk mogelijk werk te maken. En toch, het blijft een persoonlijke keuze om een grote houten bak te maken waar je in kunt kijken. Dankzij Judd en andere van zijn tijdgenoten is er een heel groot gebied blootgelegd

Mark Manders
1968

Grafische School en de Kunstacademie in Arnhem
Maakt installaties, tekeningen, sculpturen en korte films
Ontvangt de prijs voor de consistente wijze waarop hij met heldere beeldtaal een intrigerende eigen wereld weet te scheppen, die alle ruimte laat voor vrije associatie en die zich vastzet in het geheugen

waar ik nu gebruik van kan maken. Sowieso vind ik als kunstenaar dat de geschiedenis in jou samenkomt: alle beelden, alle gebeurtenissen, alle handelingen, hoe mensen omgaan met voorwerpen, alles wat de mens heeft gemaakt.'

Het fragment van een gezicht is een samenpersing van klei en kennis

We kijken samen in drie volumes, een overzicht van de beeldhouwkunst en een imaginair museum van André Malraux, en wandelen daarna verder door de voormalige fabriek. Overal zijn er tekeningen, papieren aan de muur met woorden en schetsen, fragmenten van beelden, kunstwerken waar hij al jaren aan werkt, steeds weer aanpast, als gedachten, die vooral ook weer nieuwe werken kunnen genereren.

Hoe komt een beeld tot stand? 'Iedere keer zoek ik andere denkmethodes uit. Sommige beelden maak ik helemaal in mijn hoofd. Er ligt geen tekening in mijn

Mark Manders, Unfired Clay Figure, foto Jussi Puikkonen. Courtesy Zeno X Gallery, Antwerpen. Te zien in het Hammer Museum in Los Angeles, van 25 september 2010 t/m 2 januari 2011. En verder in het Aspen Art Museum (17/2-1/5) en Walker Art Center Minneapolis (16/6-11/09).

atelier, niets. Soms maak ik juist honderden tekeningen voor een beeld. Soms is het er al helemaal in mijn hoofd en is een werk ook snel gemaakt. Het is een kwestie van

Als persoon zou ik nooit een spijker door de staart van een rat slaan

heel streng en tegelijkertijd heel los, superrelaxed te zijn met wat er in je hoofd gebeurt. Soms heb ik een goed idee, maar ga ik het werk toch niet maken. Het komt later wel terug. Sommige werken maak ik met woorden, zoals bijvoorbeeld de combinatie 'table corner typewriter'. Ze horen altijd bij elkaar: een tafel staat altijd in relatie tot een hoek, een typemachine staat gewoon op een tafel; maar als

je de woorden in een andere volgorde zet, heb je soms in één keer een beeld.'

'Al mijn werk speelt zich eigenlijk binnen af', verklaart Mark Manders: 'Het liefst van al zou ik de hele wereld naar binnen willen halen.' Op de verschillende en steeds provisorische plattegronden van zijn zelfportret als gebouw, zijn kamers met gedachten terug te vinden, samengesteld met voorwerpen zoals stoelen en een tafel, een potlood en een bed, dieren, menselijke figuren in klei, ontspannen en rustig en desondanks zonder armen, soms als fragment of verkleind, tot en met drie dimensionale landschappen op tafels.

We wandelen verder en komen in een ruimte met een beeld dat bestaat uit een driepoot met een omgekeerd kopje en een bovenbeenbot op een stuk hout. 'Ik ben al

Mark Manders, Room with Chairs and Factory, foto Jussi Puikkonen.
Grieks private collectie. Courtesy Zeno X Gallery, Antwerpen.

heel lang gefascineerd hoe dingen evolueren. Neem nu een kopje. Het eerste kopje zijn twee handen die, als een kom samengevouwen, water uit een rivier scheppen. Daarna wordt het een ding, van bladeren gemaakt, of een uitgehold stuk hout, en zo wordt het uiteindelijk de vorm die we nu gebruiken in porselein. De laatste toevoeging is het oortje geweest. Er kunnen alleen nog maar variaties op dezelfde vorm worden gemaakt. Het kopje is nu af.'

'Ik heb daar heel vaak over zitten denken en ontdekt dat een kopje heel vaak in de buurt van mijn bovenbeen komt. Zo is *A Place Where My thoughts Are Frozen Together* in 2001 ontstaan: een bovenbeenbot, waar een bult is uit gegroeid, en een kopje houden samen een suikerklontje vast. Daarna heb ik me afgevraagd of het mogelijk is om ook met twee dingen een beeld te maken. Als je het kopje omdraait, dan valt er een schaduw uit. Die valt op mijn bovenbeen. Het gaat om het idee van een schaduw te laten vallen op iets wat altijd donker is, maar van nature wit. En zo kon ik een stap verder gaan dan het eerste werk. De schaduw is nu van mij. De wereld zit vol met schaduwen.'

'De driepoot met het bovenbeenbot en het kopje geeft het geheel iets laboratoriumachtig. Toen heb ik ook bedacht om het been rond een stuk hout te maken, en een stuk zichtbaar te laten. Het gaat om het 'beeld' van een bot en tegelijkertijd wordt het bot op een bepaalde manier iets levendiger.' De toevoeging van het hout geeft aan dat het om een constructie gaat, merk ik op. 'Ja', antwoordt Manders, 'het is een stuk van een afbeelding, en in die zin is het geen schaduw, maar het beeld van een schaduw.'

'Ik vind het heel mooi dat het mogelijk is om in je hoofd dingen die dagelijks in elkaars buurt komen, bij elkaar te brengen en daarmee een beeld te maken.' Het gaat om relaties of verbindingen tussen dagelijkse dingen, geef ik aan, het begint met hoe een kopje tot zijn eindpunt is gekomen, maar het beeld gaat daar niet meer over, er ontstaan verbindingen. En Manders vult aan, '... die normaal niet zichtbaar zouden zijn. Als je het beeld aan een dier, bijvoorbeeld een vogel, zou laten zien, dan kan het daar met zijn gedachtes geen poëzie van maken. Mensen kunnen dat wel. Daarom kunnen we zo snel evolueren.'

overal poëzie

We keren terug naar het 'Zelfportret als Gebouw', over hoe in de wereld constant dingen worden verplaatst en hoe daar bijna niemand op let, met uitzondering van kunstenaars. 'Als je op een bepaalde manier naar dingen kijkt, zit overal poëzie in', gaat Manders verder. Hij zoekt binnen zijn werk voortdurend naar een manier om

zo naar de werkelijkheid te kijken: 'Het is eigenlijk een heel klein gebied, waar ik een heel groot gebied van heb gemaakt.'

'Mijn grote geluk is dat ik heb besloten om in de ik-vorm te werken. Ze lijken allemaal door dezelfde persoon gemaakt te zijn; al mijn werken, door iemand met dezelfde naam als ik. Maar ondertussen heb ik ook een soort van afstand tot de persoon die dat maakt. Als persoon zou ik bijvoorbeeld nooit een spijker door de staart van een rat

Het is nog maar heel kort dat er bewegende kunstwerken zijn

slaan. Het is nu eenmaal de machine die ik zelf heb gecreëerd.' Hij verwijst naar *Notional Cupboard*, een beeld met alleen maar handelingen, rituelen die door één persoon worden uitgevoerd. Een beeld waar de kunstenaar veertien jaar aan heeft gewerkt, gegroeid uit het idee om een driedimensionaal boek te maken, gebaseerd op *The Tears of Eros* van de Franse schrijver Georges Bataille (1897-1962).

'Taal is ook een machine die door mensen is gecreeërd. Door taal ga je op een andere manier denken, zie je dingen die je eerst niet zag. Als kunstenaar heb je de tijd om bij bepaalde dingen stil te staan en het is heel bijzonder dat de maatschappij daar mensen de kans toe geeft.'

stilstand

Het is fascinerend om met de kunstenaar door zijn atelier en tussen half-afgemaakte gedachtes te lopen, maar vooral ook stil te staan, bijvoorbeeld bij de vraag hoe een potlood en een bed dezelfde plek kunnen hebben. Indirect staan we ook telkens weer stil bij de kunstgeschiedenis, van Marcel Duchamp (1887-1968) tot en met de Romeinen. 'Ik denk veel over hoe beelden stil kunnen staan. Ik blijf het enorm interessant vinden dat het kunstwerk niet beweegt en mensen wel bewegen. Het is nog maar heel kort dat er bewegende kunstwerken zijn. Kijk hoe de Grieken en later de Romeinen op een totaal andere manier in hun beelden met stilstand en tijd zijn omgegaan. Door een beeld op een gestileerde manier stil te zetten, zoals de Romeinen, kun je er nog veel meer tijd in laten zitten. Dat is iets waar ik altijd al mee bezig ben geweest. Uiteindelijk zal ik toch eens een beeld maken dat veel meer met de Romeinen te maken heeft dan ik zou willen.'